

One euro jobs και άλλες αθέατες πλευρές του «Γερμανικού θαύματος»

Τριανταφυλλίδου Χάρης

10 χρόνια Ατζέντα 2010: Το γερμανικό Μνημόνιο και οι σχέσεις εργασίας

„Θα περικόψουμε παροχές του κράτους, θα ενισχύσουμε την προσωπική ευθύνη και θα είμαστε αναγκασμένοι να απαιτήσουμε αυξημένη ιδιωτική απόδοση από τον καθένα. Είναι αναγκαία η συμβολή όλων των δυνάμεων της κοινωνίας μας: των επιχειρηματιών, των εργαζομένων, των ελεύθερων επαγγελματιών αλλά και των συνταξιούχων. [...]

Για να ανταποκριθούμε ως χώρα στις ευθύνες μας μέσα στην Ευρώπη αλλά και για την Ευρώπη, πρέπει να είμαστε πρόθυμοι να προχωρήσουμε σε μεγάλες αλλαγές στο εσωτερικό μας. “1

Με αυτά τα λόγια ο σοσιαλδημοκράτης καγκελάριος Γκέρχαρντ Σρέντερ², ανακοίνωσε στα μέλη του γερμανικού κοινοβουλίου και στους Γερμανούς πολίτες, πως ο κυβερνητικός συνασπισμός είχε σκοπό να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα συνολικής αναδιάρθρωσης του κοινωνικού κράτους και των εργασιακών σχέσεων, την Ατζέντα 2010.

Στόχος ήταν, όπως διατυπώθηκε επανειλημμένως από τους σχεδιαστές της Ατζέντας, να δοθεί τέλος στην “απροθυμία απόδοσης”, που σύμφωνα με τους υποστηρικτές του πακέτου μεταρρυθμίσεων, χαρακτηρίζει το μεγαλύτερο κομμάτι του άνεργου πληθυσμού της χώρας. Με επιχείρημα την αναγκαιότητα συμμόρφωσης των κατώτατων στρωμάτων της κοινωνίας, η κυβέρνηση επέφερε αλλαγές στο σύστημα κοινωνικής στήριξης ανέργων, στο νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει τις άτυπες μορφές απασχόλησης, στο σύστημα ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, στον τομέα των συντάξεων και το φορολογικό σύστημα της χώρας. Οι αλλαγές αυτές στο σύνολό τους αποτελούν την πιο ριζική αναδιάρθρωση του κοινωνικού κράτους και των εργασιακών σχέσεων στην μεταπολεμική ιστορία της χώρας. αποτελούν όμως και την πιο βίαιη επίθεση του Κεφαλαίου στον κόσμο της εργασίας που επιχειρήθηκε ποτέ μετά την πτώση του ναζιστικού καθεστώτος.

Οι νόμοι Hartz

Πριν το 2003 βάση υπολογισμού του ύψους του επιδόματος ανεργίας ήταν τα εργάσιμα χρόνια και το ύψος του μισθού των εργαζομένων στον εργασιακό κλάδο που αντιστοιχούσε στην επαγγελματική κατάρτιση του κάθε ανέργου. Με την ψήφιση του νόμου περί ενοποίησης του επιδόματος ανεργίας και του επιδόματος κοινωνικής πρόνοιας, γνωστός και ως νόμος Hartz 4, η διάρκεια παροχής του επιδόματος ανεργίας που συνυπολογίζει επαγγελματική κατάρτιση και εργάσιμα χρόνια (επίδομα ανεργίας I) , έχει περιοριστεί δραστικά και σε ελάχιστες περιπτώσεις ξεπερνάει τους δώδεκα μήνες. Μετά το διάστημα αυτό το ύψος του επιδόματος ανεργίας πέφτει στο επίπεδο του επιδόματος κοινωνικής πρόνοιας, το οποίο δεν ξεπερνάει τα 382 ευρώ. Το 2012 συνολικά 7,6 εκατομμύρια άνθρωποι, δηλαδή 9,3% του πληθυσμού της Γερμανίας, ζούσαν με το επίδομα αυτό.

Προϋπόθεση για την παροχή επιδόματος αποτελεί η υπογραφή της “Συμφωνίας Ένταξης στην Αγορά Εργασίας”, με την οποία οι άνεργοι πολίτες υποχρεώνονται να δηλώσουν στον “Ομοσπονδιακό Οργανισμό Εργασίας” (OOE) όλα τα περιουσιακά τους στοιχεία, να αποδεικνύουν ανά τακτά διαστήματα πως έχουν καταβάλει σοβαρές προσπάθειες εύρεσης υποφερτής εργασίας και υπό την απειλή κυρώσεων υποχρεώνονται να συναινέσουν σε όλες τις πρωτοβουλίες του Οργανισμού για την επανένταξη τους στην αγορά εργασίας. Η

επανεένταξη αυτή συχνά περιλαμβάνει την αποδοχή θέσεων εργασίας με ωρομίσθιο 1 έως 2,50 ευρώ, αποκαλούμενα και 1 Euro-Jobs³.

Το επίδομα ανεργίας II, γνωστό ως Hartz 4, χορηγείται μόνο σε περίπτωση που δεν υπάρχουν περιουσιακά στοιχεία, η αξιοποίηση των οποίων θα μπορούσε να εξασφαλίσει την επιβίωση του ανέργου. Επιπλέον, το επίδομα ανεργίας περικόπτεται σε περίπτωση που ο άνεργος απορρίψει επανειλημμένα μια θέση εργασίας η οποία κατά την εκτίμηση του ΟΟΕ είναι υποφερτή. Υποφερτό ασχέτως επαγγελματικής κατάρτισης, μορφωτικού επιπέδου του ανέργου και του ύψους του μισθού θεωρείται κάθε είδος εργασίας στου οποίου τις απαιτήσεις ο άνεργος σωματικά, νοητικά και ψυχολογικά είναι σε θέση ανταποκριθεί.

Επιπλέον, οι όροι παροχής του επιδόματος ανεργίας αυστηροποιήθηκαν και μέσω της εφεύρεσης και νομικής θέσπισης της έννοιας των “Κοινών Αναγκών” (Bedarfsgemeinschaft). Ως “Κοινή Ανάγκη” ο νομοθέτης ορίζει την περίπτωση στην οποία άτομα ζουν κάτω από την ίδια στέγη, ασχέτως αν πρόκειται για απλή συγκατοίκηση, έγγαμο βίο ή συγγενική σχέση. Έτσι για τον υπολογισμό του ύψους του επιδόματος Hartz 4 για έναν άνεργο που μένει στο ίδιο σπίτι με κάποιο άλλο πρόσωπο, το εισόδημα του τελευταίου παίζει καθοριστικό ρόλο, αφού θεωρείται πως για την εξασφάλιση διαβίωσης ενός ανέργου ευθύνονται πρώτα ο ίδιος και όσοι συγκατοικούν μαζί του και μετά το κοινωνικό κράτος.

Τέλος, το κράτος-επόπτης εισβάλλει στην ιδιωτική σφαίρα των ανέργων μέσω του νομικού πλαισίου που ρυθμίζει την κάλυψη μίσθωσης από τον ΟΟΕ, στην οποία έχουν δικαίωμα όσοι λαμβάνουν επίδομα ανεργίας II. Σε περίπτωση που ο ΟΟΕ κρίνει, πως η κατοικία του ανέργου είναι αδικαιολόγητα μεγάλη και δαπανηρή, ο Οργανισμός του δίνει ένα χρονικό περιθώριο να αλλάξει κατοικία και να μετακομίσει σε κάποιο σπίτι το οποίο θα έχει εγκρίνει ο ΟΟΕ. Σε περίπτωση άρνησης τίθενται σε ισχύ κυρώσεις όπως η περικοπή του επιδόματος ή και συνολική αφαίρεση του δικαιώματος παροχής του.

Στόχος του νομικού πλαισίου το οποίο ρύθμιζε την προστασία και επανεένταξη των ανέργων στην αγορά εργασίας πριν το 2003 ήταν να εξασφαλιστεί μέσω της κρατικής παρέμβασης, το βιοτικό επίπεδο, το οποίο είχε κατακτηθεί κατά τη διάρκεια του εργασιακού βίου του κάθε πολίτη. Με τους νόμους Hartz το κράτος μετατράπηκε από εγγυητής αξιοπρεπούς διαβίωσης και βοηθού επανεένταξης στην αγορά εργασίας, σε εγγυητή επιβίωσης της ύστατης στιγμής, που δραστηριοποιείται μόνο υπό την προϋπόθεση τήρησης των αυστηρών όρων που επιβάλλει. Δημιουργήθηκε έτσι ένα καθεστώς μόνιμης επιτήρησης, εκφοβισμού και στοχοποίησης ανέργων, το οποίο έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην αναδιαμόρφωση του συνόλου των εργασιακών σχέσεων που πραγματοποιήθηκε τη δεκαετία που πέρασε. Το σύστημα Hartz αποτελεί μια “μηχανή του τρόμου” για τους εργαζόμενους, που προκειμένου να ξεφύγουν από αυτή, είναι πρόθυμοι να δεχτούν θέσεις εργασίας με μισθούς dumping, πολλές ώρες εργασίας και χωρίς στοιχειώδη ασφαλιστική κάλυψη.

Καλώς ήλθατε στην εργασιακή ζούγκλα

Στις 01.04.2003 τέθηκε σε ισχύ ο δεύτερος νόμος περί “ Σύγχρονων Υπηρεσιών στην Αγορά Εργασίας”, ο οποίος άλλαξε ριζικά τη σημασία του εργασιακού καθεστώτος της “μικροαπασχόλησης” στην αγορά εργασίας. Ο νόμος αυτός, δίνει τη δυνατότητα στους εργοδότες να απασχολούν εργαζόμενους με μέγιστο μηνιαίο μισθό 400 ευρώ χωρίς να είναι υποχρεωμένοι, όπως συμβαίνει στις κανονικές μορφές απασχόλησης, να πληρώσουν εισφορές για την κρατική ασφάλιση ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και τα συνταξιοδοτικά ταμεία των εργαζομένων. Ο νέος νόμος δεν αναφέρει ανώτατο όριο εργάσιμων ωρών και σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στη Γερμανία δεν υπάρχει νομική ρύθμιση σχετικά με τον κατώτατο μισθό, η ύπαρξη του καθεστώτος των Minijobs συμπίεσε σημαντικά τους μισθούς των εργαζομένων και άλλαξε προς το χειρότερο τις συνθήκες εργασίας. Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΕ 7,4 εκατομμύρια άνθρωποι εργάζονταν το 2012 υπό αυτό το καθεστώς, το οποίο τείνει να αντικαταστήσει τις κανονικές μορφές

απασχόλησης.

Το ίδιο ισχύει και για το καθεστώς της ενοικίασης εργαζομένων, υπό το οποίο απασχολούνται σήμερα περίπου ένα εκατομμύριο άνθρωποι στη Γερμανία, δηλαδή τρεις φορές περισσότεροι από όσους μια δεκαετία πριν. Οι αμοιβές των ενοικιαζόμενων εργαζομένων είναι κατά μέσο όρο 40% χαμηλότερες από εκείνες των εργαζομένων που απασχολούνται με κανονική σύμβαση. Πλέον μία στις τρεις θέσεις εργασίας που δηλώνονται στον ΟΟΕ, είναι θέση στην οποία ο εργαζόμενος απασχολείται με καθεστώς ενοικίασης.

Σύμφωνα με στοιχεία της “Εθνικής Επιτροπής για την Καταγραφή της Φτώχειας” η Γερμανία κατέχει ανάμεσα στις δυτικές χώρες με αναπτυγμένη βιομηχανία την πρωτιά στην ταχύτητα με την οποία πληθαίνουν οι θέσεις εργασίας με εξαιρετικά χαμηλούς μισθούς⁴. Όπως και στη χώρα μας έτσι και στη Γερμανία, επαγγελματική κατάρτιση και υψηλό μορφωτικό επίπεδο δεν προστατεύουν από την εργασιακή επισφάλεια, καθώς τέσσερις στους πέντε εργαζόμενους που λαμβάνουν μισθούς dumping είναι απόφοιτοι σχολών επαγγελματικών σπουδών και πανεπιστημίων.

Στο διάστημα από την ψήφιση της Ατζέντας 2010 μέχρι σήμερα, το ποσοστό των εργαζόμενων φτωχών (working poor) στη Γερμανία αυξήθηκε περισσότερο από όσο σε όλες τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ. Έτσι το 2012, 1,3 εκατομμύρια εργαζόμενοι εκ των οποίων 350.000 με κανονική απασχόληση (Full Time) ήταν αναγκασμένοι να συμπληρώσουν τον μισθό τους κάνοντας αίτηση παροχής επιδόματος κοινωνικής πρόνοιας, επειδή οι αμοιβές τους δεν αρκούσαν για την κάλυψη των βασικών τους αναγκών.

Μια δεκαετία μετά την υιοθέτηση του γερμανικού Μνημονίου, η Γερμανία είναι μετά την Κίνα η δεύτερη μεγαλύτερη εξαγωγική δύναμη του κόσμου. Το ποσοστό ανεργίας ανήλθε τον Ιούνιο στο 6,6% . Το ΑΕΠ της χώρας, σύμφωνα με το “Γερμανικό Ινστιτούτο Οικονομικών Ερευνών” το 2013 αυξήθηκε σε μεγαλύτερο βαθμό από όσο είχε υπολογιστεί αρχικά. Το “γερμανικό θαύμα” όμως δεν είναι αποτέλεσμα μιας κοινής προσπάθειας “όλων των δυνάμεων της κοινωνίας”, όπως είχε αναγγείλει ο Σρέντερ μια δεκαετία πριν. Αντιθέτως, είναι αποτέλεσμα μιας κρατικής πολιτικής υπέρ του Κεφαλαίου και ανελέητης επίθεσης στην εργατική τάξη της χώρας. Η ισχυρή Γερμανία της Porsche, της SAP, της Bayer και της Siemens, η Γερμανία της Μέρκελ, είναι αποτέλεσμα της εντατικοποίησης της εκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης των Γερμανών και μεταναστών εργαζομένων, της οποίας οργανωτές και εγγυητές ήταν και είναι τόσο οι προηγούμενοι κυβερνητικοί συνασπισμοί της χώρας, όσο και η σημερινή κυβέρνηση Μέρκελ.

Πηγές:

Butterwegge, Christoph: Η Ατζέντα Σρέντερ. Δέκα χρόνια αντικοινωνική πολιτική. Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ. Αναλύσεις, Απρίλιος 2013 (Gerhard Schröders Agenda 2010. Zehn Jahre unsoziale Politik. Rosa Luxemburg Stiftung – Analysen. April 2013)

Dörre, Klaus: Η νέα εξαθλίωση: Δέκα χρόνια μεταρρυθμίσεις Hartz. Σημειώματα για την γερμανική και διεθνή πολιτική, 3/2013 (Das neue Elend: Zehn Jahre Hartz-Reformen. In: Blätter für deutsche und internationale Politik 3/2013)

Eichhorst, Werner; Hinz Tina; Marx Paul: Μικροαπασχόληση: Δεδομένα και δυνατότητες αναδιאμόρφωσης, Ίδρυμα Μπέρτελμαν, Γκιτερσλο 2012 (Geringfüge Beschäftigung: Situation und Gestaltungsoptionen. Bertelsmannstiftung, Gütersloh 2012.)

Ίδρυμα Χανς Μπεκλερ: Ενημερωτικό σημείωμα “Περισσότεροι φτωχοί εργαζόμενοι στη Γερμανία (Hans Böckler Stiftung, Impulse 9/ 2012. Mehr Working Poor in Deutschland)

Soost, Stefan: Ενοικιαζόμενη Εργασία: Επισφάλεια με παραγγελία, Σημειώματα για την γερμανική και διεθνή πολιτική, 9/2012 (Leiharbeit: Prekariat auf Abruf. In: Blätter für deutsche und internationale Politik, 9/2012.)

Εθνική Επιτροπή για την Καταγραφή της Φτώχειας: Έκθεση 2012 (Nationale Armutskonferenz: Schattenbericht der Nationalen Armutskonferenz, Straßenfeger, Sonderausgabe, Oktober 2012)